

Derleme Makalesi / Research Article

TÜRKİYE’DE KÜLTÜREL MİRASIN KORUNMASI: TARİHSEL GELİŞİM VE YEREL YÖNETİMLERİN ROLÜ

Bayram COŞKUN*

Hüseyin KURT**

Öz

Türkiye’de kültürel mirasın korunması konusunda sistematik ve kapsamlı hukuki düzenleme oluşturma Osmanlı döneminde “Âsâr-ı Atika Nizamnamesi” (1869-1874) ile başlamış ve Cumhuriyet döneminde 1973 tarih ve 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu ile devam etmiştir. 1983 yılında çıkarılan 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile günümüzün anlayışına uygun, daha kapsamlı bir yaklaşım ile kültürel mirasın korunması hususu hukuki bir zemine sahip olmuştur. 2863 sayılı Kanun’da ortaya çıkan yeni ihtiyaçlar doğrultusunda günümüze kadar bazı değişikliklerin de yapıldığı görülmektedir. 2863 sayılı Kanun kültürel mirasın korunması konusundaki temel yetki ve sorumluluğu merkezi yönetime vermektedir. Ancak 2004 ve 2005 yıllarında Türkiye’de gerçekleştirilen yerel yönetim reformu ile “kültür ve tabiat varlıklarının” ve “tarihi dokunun” korunması konusunda belediyelere de yetki verilmiştir. 2012 yılında kabul edilen 6360 sayılı Kanun ile büyükşehir belediyelerinin sınırları il sınırına, ilçe belediyelerinin sınırları ise ilçe sınırına eşitlenmiştir. Böylece Büyükşehir belediyesinin olduğu 30 ilde “kültür ve tabiat varlıkları” ile “tarihi dokunun” korunması konusunda belediyelerin genişleyen sınırlarına paralel olarak, yetki sahaları da genişlemiştir. Bu çalışmada Türkiye’de kültürel mirasın korunması konusunda mevzuatın gelişimi özetle ele alınıp değerlendirildikten sonra, 6360 sayılı Kanun ile oluşturulan yeni büyükşehir belediye sistemi açısından belediyelerin kültürel mirasın korunması konusundaki yetki ve sorumlulukları ele alınacak ve değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Kültürel Miras, Koruma, Belediye, Büyükşehir Belediyesi

* Prof. Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi İİBF Kamu Yönetimi Bölümü, bcoskun@mu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-6803-7534

** Öğr. Gör., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Muğla Meslek Yüksek Okulu, khuseyin@mu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-9292-7780

PROTECTION OF CULTURAL HERITAGE IN TURKEY: HISTORICAL DEVELOPMENT AND THE ROLE OF LOCAL GOVERNMENTS

ABSTRACT

The creation of a systematic and comprehensive regulations for the protection of cultural heritage in Turkey took into account during the Ottoman era with “Âsâr-ı Atîka Nizamnamesi” (1869-1874) and pursued Antiquities Act of 1710 in 1973 in republic period. With the act of 2863 in 1983, on the Protection of Cultural and Natural Assets, the issue of protection of cultural heritage with a more comprehensive approach had contemporary basis. It is seen that some regulations have been made in line with the new needs enacted with the act of 2863. The act of 2863 delegates the authority and responsibility of the protection of cultural heritage to centralized management. Local government reform held in 2004 and 2005 in Turkey equipped local government with the authorization on the protection of “Cultural and natural assets” and “historical wealth”. With the act of 6360 in 2012, the boundaries of the metropolitan municipalities equalized to provincial border and boundaries of district municipalities equalized to district border. Thus, by the way of expanding borders, municipalities, located in 30 provinces, obtained sufficient statutory authority in the issue of on the protection of “Cultural and natural assets” and “historical wealth”. In this study, the development of regulations on the protection of cultural heritage in Turkey will be discussed briefly and the authorities and responsibilities of municipalities on the protection of cultural heritage will be discussed and criticized in terms of the new metropolitan municipal system regulated by the act of 6360.

Keywords: *Cultural Heritage, Protection, Municipality, Metropolitan Municipality*

GİRİŞ

Eski eserleri koruma anlayışı insanlık tarihinde oldukça eskiye gitse de¹, günümüzde sahip olduğu kültürel ve doğal değerleri korumak, her toplum ve devlet açısından büyük önem taşımaktadır. Türkiye’de kültürel mirası koruma yönündeki sistematik yaklaşım ve bunun yansıması olan hukuki düzenlemeler 19. yüzyılda ortaya çıkmıştır. Osmanlı Devleti’nde kültürel mirasın korunması amacıyla yapılan ilk yasal düzenleme 1869 tarihli Âsâr-ı Atfika Nizamnamesi’dir. Osmanlı Devleti döneminde başlayan tarihi ve kültürel mirasın korunması amaçlı çalışmalar gelişerek Cumhuriyet döneminde de devam etmiş, bu konuda birden fazla yasal düzenleme yapılmıştır.

“Kültürel miras”, UNESCO’nun 1972 yılında kabul ettiği *Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi*’yle, “anıtlar, yapı grupları ve sitleri” içeren bir terim olarak tanımlanmış, 2003 yılında kabul edilen *Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi* ile de kültürel pratik ve anlatımlar ile el sanatları gibi somut olmayan kültürel miras unsurlarını da kapsayacak şekilde kapsamı genişletilmiştir. Kültürel mirası koruma süreci de bu tanımdaki genişlemeye koşut olarak, somut ve somut olmayan unsurları ele alan bütüncül bir çerçeveye doğru gelişmiş ve zenginleşmiştir (Karakul ve Yıldız, 2020: 13-15).

Türkiye’de Osmanlı döneminden 2000’li yılların ortalarına kadar kültürel mirasın korunması konusundaki yetki ve sorumluluk merkezi yönetime ait olmuştur. 2000’li yılların ortalarına doğru gerek yerel yönetimlerle ilgili temel kanunların yenilenmesi gerekse 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu’nda gerçekleştirilen değişikliklerle, kültürel mirasın korunması konusunda yerel yönetimlere de yetki ve sorumluluk verildiği görülmektedir.

2005 yılında yürürlüğe giren 5393 sayılı Belediye Kanunu ile 2004 yılında kabul edilen 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu’na bakıldığında bu olgu açıkça görülmektedir. 5393 sayılı Belediye Kanununun 14. maddesinde yer alan kültür ve tabiat varlıkları ile tarihî dokunun ve kent tarihi bakımından önem taşıyan mekânların ve işlevlerinin korunmasına ilişkin düzenleme bu duruma bir örnektir.

¹ Bu konuda bk. (Nesli, 2018).

Özellikle 2012 yılında kabul edilen 6360 sayılı *On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun* ile getirilen yeni büyükşehir belediye modeli il sınırları içinde yer alan kültürel varlıkların korunması konusunda yeni bir durum ortaya çıkmıştır. 6360 sayılı Kanunun getirdiği yeni sistemde, büyükşehir belediyesinin sınırları ile il sınırları, bir büyükşehir belediye sistemi içinde yer alan ilçe belediyelerinin sınırları ise ilçe sınırına eşitlenmiştir. Bu durum büyükşehir belediyeleri ile ilçe belediyelerinin coğrafi sınırlarının eskiye kıyasla muazzam bir biçimde genişlemesi sonucunu doğurmuştur. Bu da büyükşehir belediyeleri ile ilçe belediyelerinin sınırları içinde yer alan kültürel varlıkların aynı ölçüde artması anlamına gelmektedir.

Bu çalışmada Türkiye’de 19. yüzyıldan günümüze kadar yürütülen kültürel mirasın korunması konusundaki çalışmalar ilgili mevzuat ekseninde ana hatlarıyla ele alındıktan sonra, belediyelerin kültürel varlıkların/mirasın korunması konusundaki görev ve sorumlulukları yeni büyükşehir belediye sistemi ile birlikte ele alınmakta ve değerlendirilmektedir. Anayasanın 127. maddesi doğrultusunda Türkiye’de üç tür yerel yönetim birimi (il özel idaresi, belediye ve köy) var olmasına karşın, toplumsal gelişmelerin ve yasal düzenlemelerin etkisiyle bu yerel yönetim birimleri içinde belediyeler ön plana çıkmakta ve kültürel mirasın korunmasında da daha aktif bir fonksiyonlarının var olduğu görülmektedir. Bu nedenle çalışmanın konusunun yerel yönetimlere ilişkin kısmında belediye eksenli bir inceleme yapılmıştır. Ancak yeri geldiğinde il özel idarelerinden de bahsedilmektedir. Çalışmada literatür bilgisi yanında, mevzuat düzenlemeleri esas alınarak inceleme gerçekleştirilmiştir.

1. OSMANLI DEVLETİ DÖNEMİNDE KÜLTÜREL MİRASIN KORUNMASI ÇALIŞMALARI

Osmanlı İmparatorluğu’nun hukuk mevzuatı içinde 19. yüzyıl öncesi kültür varlıklarının korunması ile ilgili herhangi bir belgeye ulaşmak günümüze kadar mümkün olmamıştır. 1848 tarihinde Askeri Müzenin açılması ile hızlanan koruma çalışmaları bazı hukuki düzenlemelere ihtiyaç duyulmasına yol açmıştır (Genim, 2014: 112). Bunun yanında Avrupa’da gelişen müzecilik ve buna bağlı olarak oluşan talep, Osmanlı İmparatorluğu’nu eski eser kaçakçılığından en fazla zarar gören bir ülke hâline getirmiştir. Bu husus, o dönemde büyük bir rahatsızlık

yaratmış, ancak mevcut düzenlemeler de çözüme yönelik bir çare olamamıştır (Karaduman, 2004). Gerek 19. yüzyılda gerekse daha önceki dönemlerde Osmanlı ülkesindeki eski eserlerin Türkler tarafından yeterince korunmadığı konusunda acımasız eleştirilerde bulunan Avrupalılar için Türkiye’deki eski eserler, paralar, yazıtlar ve antikalar, tabiri caizse yağma edilmeye hazır bir halde görülmüş ve her fırsatta birçok eser yurt dışına götürülmüştür (Şahin, 2007: 108).

Alana ait özel bir düzenleme yapmadan önce, eski eserlerin hukuki durumları fıkıhın ilgili hükümlerine göre yürütülmekteydi. Bunun yanı sıra 1858 tarihli Ceza Kanunnamesi’nde ve emirnamelerde alana ilişkin düzenlemeler söz konusu olmuştur. Ancak tüm bu düzenlemeler eski eserlerin korunması için yeterli olmamıştır (Karaduman, 2004: 74). Eski eserlerin korunması konusunda ortaya çıkan özel hukuki düzenleme ihtiyacını karşılamak ve yaşanan sorunlara çözüm bulmak amacıyla 1869 yılında Âsâr-ı Atîka² Nizamnamesi çıkarılmıştır. 7 maddeden oluşan bu Nizamname ile Osmanlı Devletinde izinsiz kazı ve define arama yasaklanmış ve anılan hususlarda izin alma mercii olarak Maarif Nezareti (Millî Eğitim Bakanlığı) belirlenmiştir.³ Bu Nizamname ile izinli kazılar ile bulunan eski eserlerin ihracı (yurt dışına çıkarılması) da yasaklanmıştır. Bunun yanında sahipli yerde bulunan antika eşyanın bütünü o yerin sahibine ait olduğu da hüküm altına alınmıştır. Ancak bu Nizamname de “Âsâr-ı Atîka”nın tanımı yapılmamıştır.

1874 yılında ikinci Âsâr-ı Atîka Nizamnamesi çıkarılmıştır. Bu Nizamname eski eserlere dair daha detaylı hükümler içeren bir “mukaddime” 4 bölüm (fasıl) ve bir “hatime” içinde yer otuz altı maddeden oluşmaktaydı⁴. Bu Nizamnamenin 1. maddesinde Âsâr-ı Atîka; “eski zamanlardan (çağlardan) kalan her nevi (çeşit) eşya-yı masnua (yapılmış şeyler)” biçiminde tanımlanmıştır. Nizamnamenin ikinci maddesinde ise âsâr-ı atîka, “meskûkât (sikkeler, madeni paralar) ve taşınabilen veya taşınamayan diğer şeyler biçiminde ikiye ayrılmıştır. Ancak buradaki tanımın bilimsel olmadığı ve eski eserlere ilişkin tasnifi de uygun olmadığı biçiminde değerlendirmeler vardır (Mumcu, 1969: 72).

² Âsâr-ı Atîka terimi âsâr ve atik sözcüklerinin bir araya gelmesi ile oluşmuştur. Âsâr sözcüğü Arapça kökenli bir isim olup, eser kelimesinin çoğuludur, izler, alâmetler anlamındadır. Atîka sözcüğü ise Arapça kökenli bir sıfat olup eski anlamını taşımaktadır. Buna göre terimin sözlük anlamını geniş haliyle “eski eserler ve izler” olarak açıklanabilir (Önge, 2018:10).

³ Bu Nizamnamenin tam metni için bkz. (Çal, 1997: 395), (Varuy, 1988: 168).

⁴ Bu Nizamnamenin tam metni Düstur Tertib 1’in 3. Cildinin 426-430 sayfalarında yer almaktadır. Bu kaynağa <https://acikerisim.tbmm.gov.tr/handle/11543/67> adresinden ulaşılabilmektedir.

1874 tarihli Nizamname'nin 3. maddesinde yer alan "henüz keşfedilmeyen eski eserler her nerede bulunursa bulunsun, devlete aittir" biçiminde bir düzenleme ile genel kural olarak keşfedilmeyen eski eser ve definelerin devlete ait olduğunu hüküm altına almıştır. Nizamnamenin 4. maddesinde eski eser veya define araştırması Maarif Nezareti'nin iznine bağlanmış, 7. maddesinde resmi izin ve arazi sahibinin rızası olmadan, eski eser ve define için kazı yapılması yasaklanmıştır. Nizamnamenin 35. maddesinde ise eski eser binaları yıkanlar için Ceza Kanunu hükümleri doğrultusunda para ve hapis cezası öngörülmüştür.

Nizamname'deki 3. maddeye göre kazıdan çıkarılan eserlerin üçte biri kazıyı yapana, üçte biri devlete, üçte biri ise toprak sahibine kalıyordu. Kazıyı yapan, hakkına düşen kısmı yurt dışına çıkarabiliyordu. 1869 tarihli Nizamnameye nazaran burada bir geri adım atıldığı görülmektedir. Bu geriye gidişin sebebinin Avrupa devletlerinin baskısı olduğu yönünde görüşler vardır (Çal, 1997: 392).

1874 tarihli Nizamnameden sonra, 1875 yılında nadir eserlere sahip, kadim ve meşhur şehirlerdeki kale duvarlarında ve diğer bina harabelerinde bulunan üzeri kabartmalı ve yazılı mermerler ile şehrin mevcut halinin korunmasına yönelik emir içeren ve "emr-i sâmi"⁵ statüsünde bir "Tenbih-i Resmi" bütün vilayetlere yönelik olarak çıkarılmıştır.⁶ Bu emirname eski ve meşhur şehirlerin mevcut halleriyle korunması yaklaşımının da o dönemde ortaya çıktığını göstermektedir.

1874 tarihli Nizamname, 1884 yılında yerini yeni bir Nizamnameye bırakmıştır. 1884 tarihli Âsâr-ı Atfika Nizamnamesi 37 maddeden oluşmuştur.⁷ 1. maddesinde eski eserlerin önce "memalik-i mahruse-i şahaneyi teşkil eden kıtaât ahâli-i kadimesinin terk etmiş oldukları âsârın cümlesi"⁸ diye genel bir tanımı yapılmış bunu takiben adlarıyla sayılmak suretiyle Nizamnamenin kapsamına giren eski eserler belirtilmiştir. Bu Nizamnamenin 7. maddesi ile resmi izin olmaksızın eski eser araması/kazısı yasaklanmış ve 8. maddesi ile de Osmanlı Devletinin sınırları içinden çıkan eski eserlerin ülke sınırlarının dışına çıkarılması kesin olarak yasaklanmıştır. Nizamnamenin 15. maddesi ile eski eser bulmak

⁵ Sadâret makamınca yazılan emirname anlamına gelmektedir.

⁶ Bu "Tenbih-i Resmi"nin tam metni Düstur Tertib 1'in 3. Cildinin 431 sayfasında yer almaktadır. Bu kaynağa <https://acikerisim.tbmm.gov.tr/handle/11543/67> adresinden ulaşılabilmektedir.

⁷ Bu nizamnamenin tam metni Düstur Ek1-4 (Dördüncü Zeylin) 89-97 sayfaları arasında yer almaktadır. Bu kaynağa <https://acikerisim.tbmm.gov.tr/handle/11543/67> adresinden ulaşılabilmektedir.

⁸ Bu cümle günümüz Türkçesiyle "Osmanlı Devletinin topraklarında eskiden yaşayan insanların terk ettikleri eserlerin bütünü" biçiminde ifade edilebilir.

amacıyla kazı yapmak isteyenlerin, kazı alanının haritasının eklendiği bir dilekçe ile İstanbul için Maarif Nazırlığına, vilayetlerde ise valiliklere izin için başvurmaları gerektiğini hüküm altına almıştır. Nizamnamenin 37. maddesi ile Nizamnameyi uygulamama yükümlülüğü Maarif Nezaretine verilmiştir.

1884 tarihli Nizamname genel olarak değerlendirildiğinde, ilk nizamnameye kıyasla oldukça sistemli hazırlandığı ve konu hakkındaki muhtelif hususların açık nokta kalmayacak şekilde düzenlendiği ve yetkili otoritelerin tanımlandığı görülmektedir. Bunda zamanla uygulamadan elde edilen bilginin ve konu hakkında karşılaşılan sorunların da etkili olduğu söylenebilir. Bu Nizamname eski eserlerin korunması konusunda tüm yetkiyi merkezi yönetime vermiştir.

Osman Hamdi Bey’in⁹ hazırladığı 1884 tarihli Nizamnamenin içerdiği temel yaklaşım Cumhuriyet sonrasında da küçük değişikliklerle 1973 yılına kadar neredeyse bir yüzyıl geçerli olmuştur (Çal, 1997: 392). Ancak teknik olarak Osmanlı Devleti döneminde çıkarılan son Âsâr-ı Atıka Nizamnamesi 1906 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu Nizamname 1884 tarihli Nizamnamenin ana esaslarına dokunmayan, ancak bazı ifadeleri daha açıklığa kavuşturan bir mahiyete sahiptir (Çal, 1997: 393).

1906 tarihli Âsâr-ı Atıka Nizamnamesi, altı fasıl ve bir de “çeşitli hükümler (ahkâm-ı müteferrika)” başlığı altında yer alan 35 maddeden oluşmuştur.¹⁰ Nizamnamenin 5. maddesinde âsâr-ı atıka tanımı yapılmış ve Osmanlı Hükümetinin tasarrufunda bulunan arazide yaşamış eski kavimlere ait eserler ve yapılar tanım kapsamı içinde yer almıştır.¹¹ Ayrıca aynı madde de isim belirtilerek, eski eserlerden ne anlaşılması gerektiği örneklendirilmiştir. Bu kapsamda verilen

⁹ 1842’de İstanbul’da doğan ve Türk Müzeciliğinin kurucusu olarak kabul edilen Osman Hamdi Bey, Osmanlı İmparatorluğu’nun yetiştirdiği en önemli ressam, müzeci ve arkeologdur. Sadrazam İbrahim Ethem Paşa’nın oğlu olan Osman Hamdi Bey, Güzel Sanatlar Akademisi (Sanayi-i Nefise Mektep-i Alisi) ve İstanbul Arkeoloji Müzesi’ni kurmuştur. Hukuk eğitimi alması için Paris’e gittiği sırada hukuk yerine resim ve de arkeoloji eğitimi almayı tercih etmiştir. Osman Hamdi Bey İstanbul’a döndükten sonra devletin farklı kademelerinde görev yapmış ve 1881’de Müze-i Hümayun Müdürlüğüne atanmıştır. İlk bilimsel Türk kazıları onunla başlamıştır. Osman Hamdi Bey bütün bu uğraşlarının yanında resim çalışmalarını da ihmal etmemiştir. “Kur’an Okuyan Hoca”, “Silah Taciri”, “Feraceli Kadınlar” ve dünyaca ünlü olan “Kaplumbağa Terbiyecisi” en önemli eserleri arasındadır. 1910 yılında İstanbul’da vefat etmiş ve Gebze Eski Hisar’a defnedilmiştir (www.kocaeli.gov.tr).

¹⁰ Bu Nizamnamenin tam metni Düstur Tertib 1’in 8. Cildinin 506-515 sayfaları arasında yer almaktadır. Bu kaynağa <https://acikerisim.tbmm.gov.tr/handle/11543/67> adresinden ulaşılabilmektedir.

¹¹ Tanımın orijinal hali “Hükümeti Osmaniye’nin tasarrufunda bulunan arazide vaktiyle sakin olan alelümum akvamı kadimenin sanayii nefise ve ulümü funun ve edebiyat ve edyan ve hırfete mûtaallik bilâ istisna kâffei müzaherat ve her türlü mamulâtı âsarı atıkadan maduttur” biçimindedir.

örneklerin bazıları “camiler, metruk putperest mabetleri, ayin icra edilmeyen sinagoglar ve kiliseler, hanlar, kale ve burçlar, hamamlar, dikili taşlar, hipodromlar, höyükler, mezar odaları, yazılı ve kabartmalı kayalar, vazolar, toprak ürünleri, yüzükler, mücevherat, sikkeler” biçimindedir.

Buradaki tanım ve örneklere bakıldığında, 20. yüzyılın başında Osmanlı Devleti’nde konu hakkındaki ilk nizamnamenin çıkarıldığı döneme kıyasla, eski eserlere ilişkin yaklaşım ve algının oldukça geliştiği görülmektedir. Bu yaklaşım ülkedeki eski eserleri ülke içinde muhafaza etme bağlamında da söz konusu olmuş ve Nizamnamenin 27. maddesinde yer alan düzenleme ile eski eserlerin diğer ülkelere ihracı (gönderilmesi) yasaklanmıştır.¹²

1906 tarihli Nizamname’nin 1. maddesinde eski eserlerin idaresine ilişkin hususlar düzenlenmiştir. Bu kapsamda; eski eserlere ilişkin genel yönetim yetkisi “Müze-i Hümayunlar Müdüriyet-i Umumiyesi (Müzeler Genel Müdürlüğü)”ne verilmiş ve vilayet düzeyinde ise, eski eserlere ilişkin iş ve işlemler konusunda “maarif müdürleri” görevlendirilmiştir. Bunun yanında Genel Müdürün başkanlığında, genel müdür yardımcısı ile alandan en az iki kişinin görev yapacağı bir Komisyon oluşturulmuştur. Ayrıca Müzeler Genel Müdürlüğü’nün kararlarının Maarif Nezaretinin (Millî Eğitim Bakanlığının) onayına tabi olduğu hüküm altına alınmıştır. Bu düzenleme ile eski eserlerin korunması konusundaki kurumsal yapılanmanın da tam olarak oluşturulduğu söylenebilir.

Yukarıda özetlenen düzenlemeler değerlendirildiğinde; Osmanlı Devleti döneminde, kültürel mirasın korunması hususunun merkezi yönetimin görev ve yetki alanı içinde telakki edildiği anlaşılmaktadır. Nitekim 1877 tarihli *Vilâyât Belediye Kanunu*’nun belediyelerin görevlerini düzenleyen 3. maddesine bakıldığında, kültürel mirasın (âsâr-ı atıkanın) korunması konusunda bir görevin belediyelere verilmediği görülmektedir.¹³ Bunda kültürel mirasın korunması anlayışının geliştiği dönemde, Osmanlı Devlet teşkilatı içinde belediyelerin de henüz gelişme aşamasında olmasının önemli bir payı olduğu söylenebilir.

¹² Maddenin orijinal hali “Memaliki Mahrusa-i Şahanede keşfolunan asarı atıkanın memaliki ecnebiyeye ihracı memnudur” biçimindedir.

¹³ 1877 tarihli *Vilâyât Belediye Kanunu*’nun detaylı bir incelemesi için bk. Coşkun, Bayram-Pank Yıldırım, Çiğdem-Şen, Eyüp (2021). “Osmanlı Belediyeciliğinin Dönüm Noktası: 1877 Tarihli Vilâyât Belediye Kanunu”, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, Cilt 30, Sayı 2, Nisan 2021, s.1-20.

Osmanlıda eski eserlere ilişkin koruma yaklaşımının ortaya çıkması ve güçlenmesi olgusunun bir parçası olarak, 19. Yüzyılın ortalarına doğru ilk müzelerin de kurulduğu görülmektedir. Bu kapsamda Osmanlı Devleti’nde ilk müzecilik 1846 yılında başlamıştır. Kimi kaynaklara göre ise Osmanlı müzeciliğinin başlangıç tarihi 1847’dir (Şahin, 2007: 110). Modern anlamda ilk oluşturulan müzeden daha sonra tematik denilebilecek nitelikte birçok müzenin Osmanlı döneminde kurulduğu bilinmektedir.¹⁴

2. CUMHURİYET DÖNEMİ KÜLTÜREL MİRASIN KORUNMASI ÇALIŞMALARI

Yukarıda önemli düzenlemeleri tanıtılan 1906 tarihli “Asâr-ı Atika Nizamnamesi”, Cumhuriyet Döneminde 1973 yılında çıkarılan 1710 sayılı *Eski Eserler Kanunu*’na kadar Türkiye’de eski eserler hukukunun temel kaynağı olarak uygulanmıştır. Ancak kültürel varlıkların korunması konusunda 1710 sayılı Kanun’dan önce de bazı düzenlemelerin yapıldığı bilinmektedir.

1951 yılında 5805 sayılı *Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Teşkiline ve Vazifelerine Dair Kanun*¹⁵ ile Milli Eğitim Bakanlığına bağlı olarak “Anıtlar Yüksek Kurulu” oluşturulmuştur.¹⁶ Bu Kurulun görevleri 5805 sayılı Kanunun 1. maddesinde belirtilmiştir. Anılan maddede, Türkiye sınırları içinde bulunan ve korunması gereken mimari ve tarihi anıtların korunma ve bakım, onarım ve restorasyon işleri için uyulması gereken ilkeleri belirlemek ve koruma amaçlı faaliyetleri izlemek ve denetlemek görevi bu Kurula verilmiştir. Bunun yanında Kurula, görev alanı içinde yer alan hususlar için bilimsel görüş bildirmek yetkisi de tanınmıştır.¹⁷

¹⁴ 1872 yılında Mekteb-i Tibbiye Müzesi, 1885 yılında PTT Müzesi, 1895 yılında Bahriye Müzesi, 1904 yılında Konya, Bergama ve Bursa müzeleri, 1914 yılında Evkaf-ı İslâmiye Müzesi, 1917 yılında Âsâr-ı Nakşiye Müzesi, 1918 yılında Sağlık Müzesi kurulmuştur (Çal, 2009: 319).

¹⁵ 09.07.1951 tarih ve 7853 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmıştır.

¹⁶ Kurul için, 5805 sayılı Kanunun adında “Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu” isimlendirmesi olmakla birlikte, Kanun metninde Kuruldan “Anıtlar Yüksek Kurulu” biçiminde bahsedilmektedir.

¹⁷ 1. maddenin Kurulun görevlerini belirten kısmı şu şekildedir: “Yurt içinde korunması gerekli mimari ve tarihî anıtların korunma, bakım, onarım, restorasyon işlerinde riayet edilecek prensipleri ve bunlarla ilgili programları tespit, tatbikatını genel olarak takip ve murakabe etmek, anıtlarla ilgili olarak tevdi olunacak veya kendi vasıta ve tetkikleri ile ittıla kesbedilecek her türlü konu ve ihtilâflar üzerinde ilmi mütalâa bildirmek”

2.1. 1710 Sayılı Eski Eserler Kanununun Çıkarılması ve Devamındaki Gelişmeler

1710 sayılı Kanunun çıkarılmasına etki eden önemli bir faktörün, 1961 Anayasası'nın kabulü ve bu Anayasanın 1924 Anayasasının aksine kültürel mirasın korunmasına ilişkin hüküm içermesi olduğu belirtilebilir. 1961 Anayasası'nın 50. maddesinde yer alan “Devlet, tarih ve kültür değeri olan eser ve anıtların korunmasını sağlar” biçimindeki hüküm, Devlete açıkça kültürel mirasın korunması konusunda bir ödev yüklemiştir.

Osmanlı Döneminden kalan 1906 tarihli Nizamnamenin yerini alan 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu, eski eseri “tarihten önceki devirlerle tarihî devirlere ait olup, bilim, kültür, din veya güzel sanatlarla ilgili bulunan, yer üstünde, yeraltında veya su içindeki bütün yapılara, taşınır ve taşınmaz mallara ve aynı nitelikteki her türlü belgeye eski eser denir” biçiminde tanımlamıştır. 1710 sayılı Kanun aynı zamanda; anıt, külliye, sit, tarihi sit, arkeolojik sit, ören yeri, tabii sit kavramlarını da tanımlamıştır.

1710 sayılı Kanunun 7. maddesinde “her kimin mülkiyetinde veya idaresinde olursa olsun, eski eserlerin, tarihî ve tabii anıtların korunmasını sağlamak için gerekli tedbirleri almak veya aldirtmak ve bunların her türlü kontrolünü yapmak Millî Eğitim Bakanlığına aittir” denilmek suretiyle o günkü şartlarda eski eserlerin korunması konusunda temel yetkili bir kamu teşkilatı olarak merkezi yönetim yapısı içinde yer alan “Millî Eğitim Bakanlığı” belirlenmiştir. Millî Eğitim Bakanlığının koruma konusunda temel yetkili merkezi idare teşkilatı olarak belirlenmesi, Osmanlı Devleti döneminden kalma bir uygulamadır. Nitekim 1961 Anayasası'nda kültürel mirasın korunması konusunda devlete görev veren 50. maddenin kenar başlığı da “öğrenimin sağlanması” biçimindedir.

1710 sayılı Kanun “müzelik hiçbir eser Millî Eğitim Bakanlığının izni olmadan ticaret metaı olarak alınıp satılamaz, yerli ve yabancılar tarafından yurt dışına çıkarılamaz (md. 25)” demek suretiyle izinsiz olarak eski eserlerin ticaretini ve yurt dışına çıkarılmasını yasaklamıştır. Kanun bu yasağa uymayanlar için ise “üç yıldan beş yıla kadar hapis, 5.000 liradan 30.000 liraya kadar ağır para cezası”nı yaptırım olarak öngörmüştür (md. 50).

Türkiye’nin kültürel mirasın korunması konusundaki yaklaşımının gelişmesi, taraf olduğu uluslararası anlaşmalarla da ilgilidir. Bu kapsamda Türkiye, Birleşmiş Milletler’in eğitim, bilim, kültür, bilgi ve iletişim alanlarında ihtisas örgütü olan UNESCO’ya ilişkin Sözleşmeyi 1945 yılı Kasım ayında imzalayan ilk 10 devlet arasında yer almıştır. Bu Sözleşme, 20 Mayıs 1946 tarihli ve 4895 sayılı Kanunla onaylanmıştır (<http://www.mfa.gov.tr>). UNESCO tarafından geliştirilen 1972 tarihli “Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme”ye de¹⁸ Türkiye, 04.04.1982 tarih ve 2658 sayılı Kanunla katılmayı uygun bulmuştur. Akabinde bu Sözleşme, 23.05.1982 tarih ve 8/4788 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla onaylanarak, 14.02.1983 tarih ve 17959 sayılı Resmî Gazete’de yayınlanmıştır.

Türkiye’nin taraf olduğu bu Sözleşme’nin 1. ve 2. maddesinde “kültürel” ve “doğal” mirasın tanımı yer almıştır. Anılan maddeler şu şekildedir:

“Madde 1- Bu sözleşmenin amaçları bakımından aşağıdakiler “kültürel miras” sayılacaktır:

Anıtlar: Tarih, sanat veya bilim açısından istisnaî evrensel değerdeki mimari eserler, heykel ve resim alanındaki şaheserler, arkeolojik nitelikte eleman veya yapılar, kitabeler, mağaralar ve eleman birleşimleri.

Yapı toplulukları: Mimarileri, uyumlulukları veya arazi üzerindeki yerleri nedeniyle tarih, sanat veya bilim açısından istisnaî evrensel değere sahip ayrı veya birleşik yapı toplulukları.

Sitler: Tarihsel, estetik, etnolojik veya antropolojik bakımlardan istisnaî evrensel değeri olan insan ürünü eserler veya doğa ve insanın ortak eserleri ve arkeolojik siteleri kapsayan alanlar.

Madde 2- Bu Sözleşmeye göre aşağıdaki eserler “doğal miras” sayılacaktır:

Estetik veya bilimsel açıdan istisnaî evrensel değeri olan, fiziksel ve biyolojik oluşumlardan veya bu tür oluşum topluluklarından müteşekkil doğal anıtlar.

Bilim veya muhafaza açısından istisnaî evrensel değeri olan jeolojik ve fizyografik oluşumlar ve tükenme tehdidi altındaki hayvan ve bitki türlerinin yetiştiği kesinlikle belirlenmiş alanlar,

Bilim, muhafaza veya doğal güzellik açısından istisnaî evrensel değeri olan doğal sitler veya kesinlikle belirlenmiş doğal alanlar.”

Sözleşmenin 4. maddesi ise, Sözleşmeye taraf olan devletlere topraklarında bulunan kültürel ve doğal mirasın saptanması, korunması, muhafazası, teşhiri ve gelecek kuşaklara iletilmesinin sağlanması görevini yüklemektedir.¹⁹ “Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunması için Hükümetlerarası Komite” (Dünya

¹⁸ Sözleşme, Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü’nün Genel Konferansında 16 Kasım 1972’de kabul edilip, 17 Aralık 1975 yılında yürürlüğe girmiştir (Akipek, 2001: 13)

¹⁹ Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme’nin metninin bütünü için bkz. <http://www.unesco.org.tr/Pages/161/177>, e. t. 01.01.2020

Mirası Komitesi), “Dünya Mirası Listesi”, “Tehlike Altındaki Dünya Mirası Listesi” ve “Dünya Kültürel ve Doğal Mirasını Koruma Fonu” (Dünya Mirası Fonu) Sözleşmenin amacını gerçekleştirmeye yönelik mekanizmalar olarak öngörülmüştür (Akipek, 2001: 15). Sözleşmede kültürel ve doğal mirasın korunması temel prensibi yanında öne çıkan olgular olarak; kültürel ve doğal mirasın sahip olduğu üstün evrensel *değer*’lerin muhafaza edilmesi, bunların tüm dünya vatandaşlarına ait olduğu fikrinin benimsenmesi ve korunması için yine uluslararası bir vizyon gerektiği yaklaşımı olduğu belirtilebilir (Ürün, 2016: 9). Bu Sözleşme ile kültürel ve doğal alanların korunması yaklaşımı tek bir belgede bir araya getirilmiştir.

Türkiye’nin “Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme”ye taraf olması iç hukukunu da etkilemiş ve kültürel ve doğal mirasın korunmasına yönelik 1710 sayılı Kanunun yerini alan yeni bir yasal düzenleme 1983 yılında yapılmıştır.

2.2. 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu’nun Çıkarılması

1980’li yılların başında Türkiye’de, bir taraftan kültürel mirasın korunması konusunda ilgili uluslararası önemli bir anlaşmaya taraf olma süreci tamamlanmış, diğer taraftan yeni bir anayasa kabul edilmiştir. 1982 Anayasası, kültürel ve doğal mirasın korunması konusunda 1961 Anayasası’na kıyasla daha güçlü bir düzenleme yapmış ve devlete ödev yüklemiştir. Bu konuda hüküm içeren ve “tarih, kültür ve tabiat varlıklarının korunması” başlığını taşıyan Anayasa’nın 63. maddesine göre “Devlet, tarih, kültür ve tabiat varlıklarının ve değerlerinin korunmasını sağlar, bu amaçla destekleyici ve teşvik edici tedbirleri alır”. Böylece 1961 Anayasası’na benzer bir biçimde kültürel ve tarihi mirasın korunması anayasal temele kavuşturulmuştur. Ancak, 1982 Anayasası, 1961 Anayasası’na kıyasla daha kapsamlı bir yaklaşım getirmiş ve “tabiat varlıklarının” korunması konusunda da devlete görev vermiştir.

Bir taraftan Türkiye’nin BM/UNESCO tarafından geliştirilen “Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme”ye taraf olması, diğer taraftan 1982 Anayasası’nın içerdiği yeni hükümler kültürel, tarihi ve doğal mirasın korunması konusunda evrensel bir yaklaşımın benimsemesi anlamına gelmektedir. Bu da alan ile ilgili iç hukukun revizyonu ihtiyacını ortaya çıkarmıştır.

Bu ihtiyacı karşılamak üzere, 1983 yılında 2863 sayılı *Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu*²⁰ çıkarılmış ve bu Kanunla 1710 sayılı “Eski Eserler Kanunu” ile yukarıda değinilen 5805 sayılı “Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Teşkiline ve Vazifelerine Dair Kanun” yürürlükten kaldırılmıştır.²¹

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, kendine önceki düzenlemelere kıyasla, kültürel, tarihi ve doğal mirasın korunması konusunda en kapsamlı yaklaşıma sahiptir. 2863 sayılı Kanununun 1. maddesinde Kanunun amacı *“korunması gerekli taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili tanımları belirlemek, yapılacak işlem ve faaliyetleri düzenlemek, bu konuda gerekli ilke ve uygulama kararlarını alacak teşkilatın kuruluş ve görevlerini tespit etmek”* biçiminde ifade edilmiştir. Kanununun 3. maddesinde “kültür varlıkları” ile “tabiat varlıkları”nın tanımı yapılmış ve bunların yanında “sit”, “koruma/korunma”, “koruma alanı”, “değerlendirme” kavramlarına ilişkin tanımlama yapılmıştır.²²

2863 sayılı Kanununun 5. maddesi ile *“Devlete, kamu kurum ve kuruluşlarına ait taşınmazlar ile özel hukuk hükümlerine tabi gerçek ve tüzelkişilerin mülkiyetinde bulunan taşınmazlarda varlığı bilinen veya ileride meydana çıkacak olan korunması gerekli taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları Devlet malı niteliğindedir”* biçiminde bir düzenleme yapılmış, böylece “taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları” özel mülkiyet-kamu mülkiyeti ayrımı gözetilmeksizin “devlet malı” niteliğine kavuşturulmuştur.

2863 sayılı Kanununun 6. maddesinde “korunması gereken kültür ve tabiat varlıkları” sayma yolu ile belirtilmiş ve *“19 uncu yüzyıl sonuna kadar yapılmış taşınmazlar”* kültür varlığı olarak (taşınmazın niteliğe bakılmaksızın) koruma altına alınmıştır. Bunların yanında *“belirlenen tarihten sonra yapılmış olup önem ve özellikleri bakımından Kültür ve Turizm Bakanlığınca korunmalarında gerek görülen taşınmazlar”*ın da koruma altına alınacağı belirtilmektedir. Böylece 20.

²⁰ 23.07.1983 tarih ve 18113 Sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

²¹ 2873 sayılı Milli Parklar Kanunu da aynı yıl çıkarılmıştır. Türkiye’deki koruma yaklaşımında gerçekleşen son dönem gelişmeleri için bkz. (Coşkun ve diğ., 2018).

²² Bu 3. maddede yer alan tanımlar, 2004 yılında 5226 sayılı Kanun ile değiştirilmiş ve maddeye yeni tanımlar ilave edilmiştir. Yine 2011 yılında 648 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile bu maddeye yeni tanımlar ilave edilmiştir.

yüzyılın başından itibaren inşa edilen taşınmazlardan, kültürel miras özelliğine sahip olanların korunmasının önü açılmıştır.²³

2863 sayılı Kanunun getirdiği diğer bir yenilik, kültürel ve doğal mirasın korunması konusunda temel yetkili/sorumlu kamu teşkilatı hususunda yeni bir yaklaşım içermesidir. Daha önce değinildiği gibi, 1710 sayılı Kanun döneminde kültürel mirasın korunmasına dair temel yetkili/sorumlu kamu otoritesi “Milli Eğitim Bakanlığı” iken, 2863 sayılı Kanun ile koruma konusundaki temel yetki ve sorumluluk “Kültür ve Turizm Bakanlığı”na²⁴ verilmiştir. Bunun yanında Kanunla “Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu» ile “Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Bölge Kurulları” oluşturulmuştur. Yeni oluşturulan bu kurullar “Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu”nun işlevini daha geniş bir yetkiyle devralmıştır.

2863 sayılı Kanun, “Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu”nun yedisi doğal, sekizi kurum temsilcisi olan onbeş üyeden oluşmasını, temsilci üyelerin üçünün Cumhurbaşkanı, beşinin Yükseköğretim Kurulunca seçilmesini öngörmüştür (md. 53). Bölge Kurullarının yapısı da benzeri bir biçimde oluşturulmuş ve bu Kurullarda dört doğal üyenin yanında, beş temsilci (seçilmiş) üyenin görev yapması öngörülmüş, bölge kurullarında görev yapacak temsilci üyeleri belirleme yetkisi Yükseköğretim Kuruluna verilmiştir. Yükseköğretim Kurulu’nun temsilci üyeleri, tercihen, bölgedeki yükseköğretim kurumlarının arkeoloji, mimarlık, sanat tarihi, şehircilik, peyzaj alanlarındaki bilim dallarından seçmek suretiyle belirlemesi hüküm altına alınmıştır (md. 58).

2863 sayılı Kanun kültürel ve doğal mirasın korunması konusunda temel yetkiyi ve sorumluluğu merkezi yönetim bünyesinde yer alan Kültür ve Turizm Bakanlığına vermiştir. Bu Kanunun koruma konusunda belediyelere doğrudan bir yetki/sorumluluk vermediği söylenebilir. Bunun yanında belediyeleri ilgilendiren bazı düzenlemeler bu Kanunda yer almıştır. Örneğin Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Bölge Kurulu’nun toplantılarına ihtiyaç duyulması halinde belediye temsilcilerinin oy hakkı olmaksızın katılabileceğini öngörmüştür. Ayrıca

²³ Ayrıca 6. maddenin (d) fıkrası ile “Milli tarihimizdeki önlemleri sebebiyle zaman kavramı ve tescil söz konusu olmaksızın Milli Mücadele ve Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşunda büyük tarihi olaylara sahne olmuş binalar ve tesbit edilecek alanlar ile Mustafa Kemal ATATÜRK tarafından kullanılmış evler” korunması gereken kültürel miras kategorisine dahil edilmiştir.

²⁴ Kültür ve Turizm Bakanlığı 1981 yılında kurulmuştur.

belediyelere “koruma imar planı” oluşturma konusunda bir sorumluluk verildiği görülmektedir (md. 17). Bunun yanında bütün kamu kurum ve kuruluşları, gerçek ve tüzelkişiler yanında belediyelere de kendilerini ilgilendiren hususlarda, Yüksek Kurul ile Bölge Kurullarının kararlarına uymak zorunluluğu getirilmiştir (md. 61).

2863 sayılı Kanunla oluşturulan “Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu” ile “Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Bölge Kurulları”nın ismi ve yapısı 1987 yılında 3386 sayılı *Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu Kanuna Bazı Maddeler Eklenmesi Hakkında Kanun*²⁵ ile değiştirilmiştir. Anılan Kanun ile gerçekleştirilen isim değişikliği aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo-1: Kurulların Eski ve 3386 Sayılı Kanunla Değiştirilen Yeni Adları

Kurulların Eski Adı	Kurulların Yeni Adı
Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu	Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu
Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Bölge Kurulu	Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu

Tabloda görüldüğü gibi, 1987 yılı değişikliği ile koruma kurullarının başındaki “taşınmaz” kelimesi kaldırılmış ve kurul isimlerine “koruma” kelimesi eklenmiştir. Böylece 1951 yılından beri ulusal düzeydeki kurulun isminde bulunan “gayrimenkul/taşınmaz” kelimesi hem yüksek kurulun hem de bölge kurullarının isminden çıkarılmıştır. Bunun yanında bölge kurullarının isminden “bölge” kelimesi de çıkarılmıştır.²⁶

3386 sayılı Kanunla hem Yüksek Kurulun hem de taşrada görev yapacak kurulların yapısı da yeniden düzenlenmiştir. Yüksek Kurulda görev yapan kişi sayısı 15’ten 14’e düşürülmüş ve doğal/daimi üyeleri yanında Cumhurbaşkanı ile Yükseköğretim Kurulunun bu Kurula üye seçmesi uygulamasından vazgeçilmiştir. Bunun yerine “koruma kurulları başkanları” arasından Kültür ve Turizm Bakanlığına altı üye seçme yetkisi tanınmıştır. Taşrada görev yapacak kurulların

²⁵ 24.06.1987 tarih ve 19497 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

²⁶ 8/8/2011 tarihli ve 648 sayılı KHK’nın 41 inci maddesi ile “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu” ismi “Kültür Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu” şeklinde ve “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu” ismi “Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu” şeklinde değiştirilmiştir.

da yapısı değişmiş, Yükseköğretim Kurulunca bu kullara seçilecek üye sayısı iki kişiye düşürülmüştür. Bunun yanında “görüşülecek konu, belediye sınırları içinde ise ilgili belediye başkanı veya teknik temsilcisi, dışında ise ilgili valilikçe seçilecek teknik temsilci” kurul üyesi olarak belirlenmiştir.

3386 sayılı Kanunun içerdiği önemli bir değişiklik de Yüksek Kurul ile bölge kurullarının kararlarına uyma zorunluluğu içeren ve yukarıda değinilen 61. maddeyi yürürlükten kaldırmasıdır.

2.3. 2863 Sayılı Kanun’da 2004 Yılında Yapılan Önemli Değişiklikler ve Türkiye’nin “Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi”ne Taraf Olması

1987 değişikliğinden sonra, 2863 sayılı Kanunda Avrupa Birliği üyeliği adaylığı sürecinde 2004 yılında 5226 sayılı *Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun*²⁷ ile de önemli değişiklikler yapılmıştır. Bu değişikliklerin bir parçası olarak, 1869 tarihli Nizamnameden bu yana ilk defa kültürel mirasın korunması konusunda merkezi yönetimin yanında, yerel yönetimler de önemli bir aktör haline gelmiştir. Bunun yanında 5226 sayılı Kanun ile belediyeler bünyesinde koruma amaçlı birimler oluşturulmuş ve koruma faaliyetlerinde kullanılmak üzere bazı gelir kaynakları ihdas edilmiştir.

5226 sayılı Kanun ile “kültür varlıkları” tanımı yenilenmiştir. Buna göre kültür varlıkları;

“Tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan veya tarih öncesi ya da tarihi devirlerde sosyal yaşama konu olmuş bilimsel ve kültürel açıdan özgün değer taşıyan yer üstünde, yer altında veya su altındaki bütün taşınır ve taşınmaz varlıklar”

biçiminde tanımlanmıştır. 5226 sayılı Kanun ile ayrıca 2863 sayılı Kanuna “ören yeri”, “koruma amaçlı imar planı”, “çevre düzenleme projesi”, “yönetim alanı”, “yönetim planı”, “bağlantı noktası” tanımları ilave edilmiştir. Yönetim alanı kavramı,

“Yönetim alanı; sit alanları, ören yerleri ve etkileşim sahalarının doğal bütünlüğü içerisinde etkin bir şekilde korunması, yaşatılması, değerlendirilmesi, belli bir vizyon ve tema etrafında geliştirilmesi, toplumun kültürel ve eğitsel ihtiyaçlarıyla buluşturulması amacıyla, plânlama ve koruma konusunda yetkili merkezi ve yerel

²⁷ 27.07.2004 tarih ve 25535 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

idareler ile sivil toplum kuruluşları arasında eşgüdümü sağlamak için oluşturulan ve sınırları ilgili idarelerin görüşleri alınarak Bakanlıkça belirlenen yerler”

Biçiminde tanımlanmıştır. Tanımda görüldüğü gibi “yönetim alanı”nın idaresi için merkezi yönetim, yerel yönetim ve sivil toplum kuruluşlarının birlikte çalışması yaklaşımı Kanuna yerleştirilmiştir.

5226 sayılı Kanun ile taşrada görev yapan koruma kurulunun ismine “bölge” kelimesi yeniden ilave edilmiş ve “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu”nun ismi “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu”na dönüşmüştür.

5226 sayılı Kanun ile 2863 sayılı Kanununun 10. maddesine ilave edilen ek fıkra ile getirilen önemli yeniliklerden birisi, büyükşehir belediyeleri ile Kültür ve Turizm Bakanlığınca izin verilen belediyeler bünyesinde “koruma, uygulama ve denetim büroları (KUDEB)”nın kurulmasıdır. Bu bürolarda kültür varlıkları ile ilgili işlemleri ve uygulamaları yürütmek üzere sanat tarihi, mimarlık, şehir plânlama, mühendislik, arkeoloji gibi meslek alanlarından uzmanlar görev yapacaktır. Bu bürolar bölge koruma kurulları tarafından uygun görülen koruma amaçlı imar plânu, proje ve malzeme değişiklikleri ile inşaat denetimi de dahil olmak üzere uygulamayı denetlemekle yükümlü kılınmıştır. Belediyeler belediye sınırları ve mücavir alanları içerisinde, valilikler ise bu sınırlar dışında yetkili hale getirilmiştir.

Ayrıca aynı ek fıkra ile il özel idareleri bünyesinde, kültür varlıklarının korunmasına yönelik rölöve, restitüsyon, restorasyon projelerini hazırlayacak ve uygulayacak proje büroları ve sertifikalı yapı ustalarını yetiştirecek eğitim birimlerinin kurulması öngörülmüştür.

Böylece yerel yönetimlerin kültürel mirasın korunması konusunda eskiye kıyasla aktif ve etkin hale getirildiği görülmektedir. Bunun yanında 5226 sayılı Kanun ile 2863 sayılı Kanununun 12. maddesine ilave edilen ek fıkra ile, belediyeler ve il özel idareleri için kültürel mirasın korunması faaliyetlerine mali destek sağlamak üzere bir kaynak da oluşturulmuştur. Anılan ek fıkraya göre;

“Belediyelerin görev alanlarında kalan kültür varlıklarının korunması ve değerlendirilmesi amacıyla kullanılmak üzere 1319 sayılı Emlak Vergisi Kanununun 8 inci ve 18 inci maddeleri uyarınca mükellef hakkında tahakkuk eden emlak vergisinin %10’u nispetinde “Taşınmaz Kültür Varlıklarının Korunmasına Katkı Payı” tahakkuk ettirilir ve ilgili belediyesince emlak vergisi ile birlikte tahsil edilir.

Tahsil edilen miktar, il özel idaresi tarafından açılacak özel hesapta toplanır. Bu miktar; belediyelerce kültür varlıklarının korunması ve değerlendirilmesi amacıyla

hazırlanan projeler kapsamında kamulaştırma, projelendirme, plânlama ve uygulama konularında kullanılmak üzere il sınırları içindeki belediyelere vali tarafından aktarılır ve bu pay valinin denetiminde kullanılır.²⁸

5226 sayılı Kanunun getirdiği diğer bir yenilik de Yüksek Kurul ile bölge kurulları kararlarının bağlayıcılığına ilişkindir. Yukarıda Yüksek Kurul ve bölge kurullarının kararlarının bağlayıcılığını düzenleyen 2863 sayılı Kanunun 61. maddesinin 1987 değişikliği ile yürürlükten kaldırıldığından söz edilmişti. 5226 sayılı Kanunun 13. maddesi ile 2863 sayılı Kanunun mülga 61. maddesi başlığı ile birlikte yeniden düzenlenmiş ve Yüksek Kurul ile bölge kurulları kararlarının bağlayıcılığı yeniden getirilmiştir.²⁹

2004 sonrası için Türkiye açısından kültürel mirasın korunması kapsamında gerçekleşen önemli bir gelişme de UNESCO tarafından 29 Eylül - 17 Ekim 2003 tarihlerinde Paris'te düzenlenen 32. Genel Konferansında kabul edilen "*Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi*"ne Türkiye'nin taraf olmasıdır.³⁰ TBMM 19 Ocak 2006 tarihli ve 5448 sayılı *Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesinin Uygun Bulunduğuna Dair Kanunla*³¹ bu Sözleşmeyi uygun bulmuş ve onaylanması Bakanlar Kurulu'nca 28/2/2006 tarihinde kararlaştırılmıştır.³²

Sözleşmenin 2. maddesinin 1. fıkrasında somut olmayan kültürel miras; "toplulukların, grupların ve kimi durumlarda bireylerin, kültürel miraslarının bir parçası olarak tanımladıkları uygulamalar, temsiller, anlatımlar, bilgiler, beceriler

²⁸ Ancak 6360 sayılı Kanun ile, otuz büyükşehir belediyesinin kurulduğu illerde il özel idaresi kaldırıldığından, anılan Kanunun 3. Maddesinin 3 fıkrası ile bu otuz il için yeni bir düzenleme getirilmiştir. Bu yeni düzenleme şu şekildedir: "21/7/1983 tarihli ve 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun 12. maddesi kapsamında il özel idarelerince kullanılan haklar ve yetkiler ile yürütülen görevler, il özel idaresi bulunmayan illerde Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlığına kullanılır ve yürütülür. Bahsedilen kanun hükmü uyarınca toplanan taşınmaz kültür varlıklarının korunmasına katkı payı tutarları, defterdarlıklar bünyesinde açılan emanet hesaplarına aktarılır. Toplanan paraların yüzde yirmilik kısmı Kültür ve Turizm Bakanlığının öncelik vereceği projelerde kullanılır. Yıl içinde proje karşılığı tahsis edilmeyen miktar aynı amaçla kullanılmak üzere Kültür ve Turizm Bakanlığı bütçesine aktarılır. Aktarılan bu miktarları aynı amaçla kullanmak üzere gelecek yıl bütçesine aktarmaya Kültür ve Turizm Bakanlığı yetkilidir"

²⁹ Anılan 61. maddenin yeni metni şu şekildedir:

Kararlara uyma zorunluluğu

Madde 61- Kamu kurum ve kuruluşları ve belediyeler ile gerçek ve tüzel kişiler, Koruma Yüksek Kurulu ve koruma bölge kurullarının kararlarına uymak zorundadır. Koruma Yüksek Kurulunun ilke kararları Resmî Gazetede yayımlanır.

³⁰ Sözleşme metni için bk. 11.03.2006 tarih ve 26105 sayılı Resmi Gazete; <https://ich.unesco.org/doc/src/00009-TR-PDF.pdf>.

³¹ 21.01.2006 tarih ve 26056 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

³² 11.03.2006 tarih ve 26105 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

ve bunlara ilişkin araçlar, gereçler ve kültürel mekanlar” biçiminde tanımlanmış ve 2. fıkrasında ise daha net şekilde “somut olmayan kültürel mirasın aktarılmasında taşıyıcı işlevi gören dille birlikte sözlü gelenekler ve anlatımlar, gösteri sanatları, toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şöenler, doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar, el sanatları geleneği” biçiminde ifade edilmiştir.

Somut Olamayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi’ne taraf olmakla Türkiye, kültürel mirasın korunması konusundaki son dönemlerde gelişen uluslararası perspektifi de benimsediğini göstermiştir. 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin 286/1-a bendi ile somut olmayan kültürel miras konusunda çalışma yapmak/faaliyet yürütmek yetkisi Kültür ve Turizm Bakanlığı yapısı içinde yer alan “Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü”ne verilmiştir. Anılan madde de “Somut olmayan kültürel mirasın araştırılması, derlenmesi, arşivlenmesi, tanıtımı, tescili, bu kapsamda tespit ve tescil kurullarının oluşturulması ile ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar arasında bu konuda koordinasyonun sağlanması amacıyla çalışmalar yapmak” bu genel müdürlüğün görevleri arasında sayılmıştır.

3. YEREL YÖNETİM MEVZUATININ KÜLTÜREL MİRASIN KORUNMASINA İLİŞKİN DÜZENLEMELERİ

Türkiye’de 2004-2005 yılları kamu yönetimi reformunun bir parçası olarak yerel yönetim reformunun gerçekleştirildiği yıllardır. Bu reform sürecinde yerel yönetimlerle ilgili organik kanunlar yenilenmiş ve yeni kanunlar ile yerel yönetimler yetki ve görevler itibariyle güçlendirilmiştir (Coşkun ve Nohutçu, 2005). Bu kapsamda kültürel mirasın korunması konusunda belediyelere yeni yetki ve görevler verilmiştir. 2005 tarihli 5393 sayılı *Belediye Kanunu*’nun 14. maddesine göre belediyeler “*kültür ve tabiat varlıkları ile tarihî dokunun ve kent tarihi bakımından önem taşıyan mekânların ve işlevlerinin korunmasını sağlayabilir; bu amaçla bakım ve onarımını yapabilir, korunması mümkün olmayanları aslına uygun olarak yeniden inşa edebilir*”. Görüldüğü gibi, bu düzenleme belediyelere kendi sınırları içinde yer alan kültürel ve doğal mirasın korunması konusunda açık bir yetki vermektedir. Bunun yanında 5393 sayılı Kanunun 73. maddesine göre belediyeler, kentin tarihi ve kültürel dokusunu korumak amacıyla kentsel dönüşüm ve gelişim projeleri uygulayabilir. Ayrıca belediyeler “meslek ve beceri kazandırma” görevleri kapsamında yöreye ait somut olmayan kültürel mirasın korunmasına yönelik çalışmalarda da bulunabilirler.

Yine 2004 tarihli 5216 sayılı *Büyükşehir Belediyesi Kanunu*'nun büyükşehir belediyelerinin görevlerinin sayıldığı 7. maddesinde büyükşehir belediyeleri için *“kültür ve tabiat varlıkları ile tarihî dokunun ve kent tarihi bakımından önem taşıyan mekânların ve işlevlerinin korunmasını sağlayabilir; bu amaçla bakım ve onarımını yapabilir, korunması mümkün olmayanları aslına uygun olarak yeniden inşa edebilir.”* denilmektedir. Böylece 5393 sayılı Kanunla kültürel ve doğal mirasın korunması konusunda belediyelere verilen yetkinin bir benzerinin büyükşehir belediyelerine de verildiği görülmektedir.

2012 yılında kabul edilen 6360 sayılı Kanun³³ ile Türkiye'deki yerel yönetim sistemi açısından önemli yenilikler getirilmiştir. Anılan Kanunla getirilen başlıca yenilikler ve gerçekleşen önemli değişiklikler şu şekildedir:

- Türkiye'deki 16 olan büyükşehir belediyesi sayısı 30'a çıkarılmıştır.
- Büyükşehir belediyelerinde ilin sınırları ile büyükşehir belediyelerinin sınırları eşitlenmiştir.
- Büyükşehir belediye sistemi içindeki ilçe belediyelerinin sınırı da ilçenin sınırlarına eşitlenmiş ve yeni ilçe belediyeleri kurulmuştur.
- Büyükşehir belediye sisteminin kurulduğu illerde il özel idarelerinin tüzel kişiliği kaldırılmıştır.
- Büyükşehir belediye sisteminin olduğu illerde köylerin tüzel kişiliği kaldırılmış, köyler bağlı olduğu ilçe belediyesinin mahallesine dönüştürülmüştür.
- Büyükşehir belediyelerinin kurulduğu illerde belde belediyeleri kapatılmış, bu beldeler belde ismiyle tek mahalle olarak bağlı buldukları ilçenin belediyesine katılmıştır.
- Genel Bütçeden yerel yönetimlere verilen paylar yeniden düzenlenmiştir.³⁴

³³ İlk adı “On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” bu Kanun, 06.12.2012 tarih ve 28489 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmıştır. Ancak daha sonra 22.03.2013 ve 28595 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan 6447 sayılı Kanun ile Ordu’da da büyükşehir belediyesi kurulmuş ve bu Kanunun ismi “On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” biçiminde değiştirilmiştir.

³⁴ Bu Kanunun 25. maddesi ile 02.07.2008 tarihli ve “5779 sayılı İl Özel İdarelerine ve Belediyelere Genel Bütçe Vergi Gelirlerinden Pay Verilmesi Hakkında Kanunun” 2 nci maddesinin ikinci fıkrası

- Büyükşehir belediyelerinin gelirleri için yeni bir düzenleme yapılmıştır.³⁵

6360 sayılı Kanunla büyükşehir belediyelerinin sayılarının artırılması ve sınırlarındaki genişleme yine büyükşehir belediye sistemi içinde yer alan ilçe belediyelerinin sınırlarının ilçe sınırına eşitlenmesi, büyükşehir belediyeleri ile bu sistem içinde yer alan ilçe belediyelerinin sorumluluk ve yetki alanlarının eskiye kıyasa muazzam düzeyde genişlemesi sonucunu doğurmuştur. Bu durum kültürel mirasın korunması konusunda büyükşehir belediyeleri ile ilçe belediyelerinin daha fazla coğrafi alan için yetkili olması anlamına gelmektedir. Böylece eskiden genel olarak kent/ilçe merkezi ile sınırlı olan sorumluluk/yetki alanları, bütün il/ilçe sınırı için söz konusudur.

Kültürel varlıkların daha çok kent/ilçe merkezi dışında yer alan Muğla, Aydın gibi iller düşünüldüğünde, bunun büyükşehir ve ilçe belediyeleri için ifade ettiği anlam açıktır. Artık yeni büyükşehir belediye sistemi ile özellikle büyükşehir belediyeleri merkezi yönetim yanında kültürel mirasın korunması konusunda önemli bir aktör konumundadır.

Bu kapsamda 2863 sayılı Kanunun 10. maddesi ile büyükşehir belediyesinin bünyesinde “kültür varlıkları ile ilgili işlemleri ve uygulamaları yürütmek üzere sanat tarihi, mimarlık, şehir plânlama, mühendislik, arkeoloji gibi meslek alanlarından uzmanların görev alacağı koruma, uygulama ve denetim büroları” kurulması öngörüldüğünden, her büyükşehir belediyesi, kültürel mirasın korunması konusunda uzman bir birime sahip olmuştur.

İlk defa 5226 sayılı Kanun ile getirilen “Taşınmaz Kültür Varlıklarının Korunmasına Katkı Payı”nın il özel idaresine ait hesapta toplanması uygulaması, yeni büyükşehir belediye sisteminde il özel idarelerinin varlığına son verildiğinden, yeni bir mahiyet kazanmıştır. Bu kapsamda 6360 sayılı Kanunun 3. maddesinin 3.

şu şekilde değiştirilmiştir: “Genel bütçe vergi gelirleri tahsilâtı toplamının yüzde 1,50’si büyükşehir dışındaki belediyelere, yüzde 4,50’si büyükşehirlerdeki ilçe belediyelerine ve yüzde 0,5’i il özel idarelerine ayrılır.”

³⁵ Bu Kanunun 25. maddesi ile 02.07.2008 tarihli ve “5779 sayılı İl Özel İdarelerine ve Belediyelere Genel Bütçe Vergi Gelirlerinden Pay Verilmesi Hakkında Kanunun” 2 nci maddesinin üçüncü fıkrası şu şekilde değiştirilmiştir: “6/6/2002 tarihli ve 4760 sayılı Özel Tüketim Vergisi Kanununa ekli (I) sayılı listede yer alan mallardan tahsil edilen özel tüketim vergisi hariç olmak üzere, büyükşehir belediye sınırları içinde yapılan genel bütçe vergi gelirleri tahsilâtı toplamının yüzde 6’sı ile genel bütçe vergi gelirleri tahsilâtı toplamı üzerinden büyükşehirlerdeki ilçe belediyelerine ayrılan payların yüzde 30’u büyükşehir belediye payı olarak ayrılır.”

fıkrasına göre belediyeler tarafından tahsil edilen “Taşınmaz Kültür Varlıklarının Korunmasına Katkı Payı” defterdarlıklar bünyesinde açılan emanet hesaplarına aktarılır. Bu hesabın yönetilmesi konusunda özel idarelerince kullanılan haklar ve yetkiler ile yürütülen görevler, Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlığına verilmiştir.

SONUÇ

Kültürel mirasın korunması konusunda ilk sistematik yaklaşım Osmanlı Devleti döneminde 19. Yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkmıştır. Bu alanda ilk yasal düzenleme olan 1869 tarihli “Âsar-ı Atîka Nizamnamesi”nden bu yana yaklaşık 150 yıl geçmiştir. Geçen bu zaman içerisinde konu ile ilgili gerek Osmanlı Devleti döneminde gerekse Cumhuriyet döneminde birçok yasal düzenleme yapılmıştır. Kültürel mirasın korunması konusunda Cumhuriyet döneminin ilk kapsamlı yasal düzenlemesi 1973 yılında yürürlüğe giren 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu’dur. Bu Kanun 1961 Anayasası’nın 50. maddesinde yer alan “Devlet, tarih ve kültür değeri olan eser ve anıtların korunmasını sağlar” biçimindeki düzenlemesi sonrasında çıkarılmıştır.

1980’li yılların başında Türkiye bir taraftan kültürel ve doğal mirasın korunması konusunda BM/UNESCO’nun “Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme” sine taraf olmuş, diğer taraftan 1982 yılında yeni bir anayasa kabul etmiştir. 1982 Anayasası’nın 63. maddesinde kültürel ve doğal mirasın korunması konusunda “Devlet, tarih, kültür ve tabiat varlıklarının ve değerlerinin korunmasını sağlar, bu amaçla destekleyici ve teşvik edici tedbirleri alır” biçiminde 1961 Anayasası’na kıyasla daha güçlü bir düzenleme yer almıştır.

Bu yeni gelişmelerin etkisiyle kültürel mirasın korunması yaklaşımına “doğal mirasın/tabiat varlıklarının” korunması yaklaşımı da eklenmiş ve böylece daha bütüncül bir perspektif ortaya çıkmıştır. Bu yeni perspektifin uygulamaya yansması 1983 yılında kabul edilen 2863 sayılı Kanun ile olmuştur. Ancak gerek 1710 sayılı Kanuna gerekse 2863 sayılı Kanuna bakıldığında, kültürel ve doğal mirasın korunması konusunda merkezîyetçi bir yaklaşıma sahip oldukları ve yerel yönetimlere bu konuda anlamlı bir yetki ve sorumluluk vermedikleri görülmektedir.

Kültürel ve doğal mirasın korunması konusunda yerel yönetimlerin de anlamlı bir yetki ve sorumluluk sahibi olması 2004 tarihli ve 5226 sayılı Kanun ile olmuştur. 5226 sayılı Kanun, 2863 sayılı Kanun’da çok sayıda değişiklik yapmıştır. Yerel yönetimler açısından getirilen en önemli yenilikler büyükşehir belediyeleri ile Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın izin verdiği belediyelerde “koruma, uygulama ve denetim büroları (KUDEB)”nın kurulması olmuştur. Bunun yanında emlak vergisine dayalı olarak “Taşınmaz Kültür Varlıklarının Korunmasına Katkı Payı”nın oluşturulması ve bunun tahsil yetkisinin belediyelere verilmesi önemli bir gelişme niteliğindedir.

2863 sayılı Kanunda 2004 yılında gerçekleştirilen bu değişikliklere paralel olarak 2004-2005 yıllarında yerel yönetimlerle ilgili organik kanunlar yenilenmiş, yeni kanunlarla kültürel ve doğal mirasın korunması konusu belediyelerin görev alanına dahil edilmiştir. Bu kapsamda 1930 tarihli ve 1580 sayılı Belediye Kanununun yerini alan 2005 tarihli ve 5393 sayılı Belediye Kanunu’nun 14. maddesi ile “kültür ve tabiat varlıkları ile tarihî dokunun” korunması konusunda belediyelere yetki verilmiştir. Benzeri bir yetki 2004 yılında yürürlüğe giren ve 1984 tarihli ve 3030 sayılı Kanunun yerini alan 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu ile büyükşehir belediyelerine de tanınmıştır.

2012 yılında kabul edilen 6360 sayılı Kanun ile Türkiye’deki yerel yönetim sistemi önemli değişikliklere uğramıştır. Bu kapsamda büyükşehir belediyelerinin sayısı 16’dan 30’a çıkarılmış, ilin sınırı ile büyükşehir belediyesinin sınırı birbirine eşitlenmiştir. Sınırlar bakımından benzeri bir düzenleme ilçe belediyeleri için de söz konusu olmuştur. Bunun yanında il düzeyinde yetkili bir yerel yönetim birimi olan il özel idaresinin tüzel kişiliğine bu 30 ilde son verilmiştir. Böylece 30 ilde büyükşehir belediyeleri ile bu belediyelerin yapısı içinde yer alan ilçe belediyeleri, eskiye kıyasla oldukça geniş coğrafi sınırlara sahip olmuştur. Coğrafi sınırların genişlemesi, Muğla, Aydın gibi kültürel ve doğal mirasın daha çok kent merkezinin dışında yer alan illerde hem büyükşehir belediyelerinin hem de ilçe belediyelerinin sorumluluğunu arttırmıştır.

Ayrıca belediyelerle ilgili temel mevzuat, somut olmayan kültürel mirasın korunması, öğretilmesi ve tanıtımı konusunda da yetki belediyelere vermektedir. Somut olmayan kültürel miras ulusal değere sahiptir, ancak bunların birçoğu yerel

kaynaklıdır. Yerelde belediyelerin bu konuda göstereceği hassasiyet, bunların gelecek kuşaklara aktarılmasına önemli bir katkı yapacaktır.

Genişleyen coğrafi sınırlar içinde “kültür ve tabiat varlıkları ile tarihî dokunun” korunması konusunda büyükşehir belediyeleri ile ilçe belediyelerinin etkin olması bir taraftan seçilen belediye başkanının bu konudaki hassasiyeti, diğer taraftan belediyelerin sahip olduğu mali kaynaklarla doğrudan ilişkilidir. Alt yapı yatırımlarını tamamlamış belediyelerin kültürel ve doğal mirasın korunması için daha fazla mali kaynak aktarması mümkün olabilecektir. Bunun yanında kültürel ve doğal mirasın korunması konusunda yerel yönetimlere yetki aktarılmasına karşın, merkezi yönetimin bu konudaki başat yetki ve sorumluluğu devam etmektedir. Bu nedenle sınırları içindeki kültürel ve doğal mirası koruma konusunda aktif olan/olmak isteyen belediyelerin merkezi yönetimle koordinasyon ve uyum içinde çalışması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Akipek, S. (2001). Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşmenin Değerlendirilmesi., Erişim tarihi: 30.12.2019 <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/629232>.

Coşkun, B. ve Nohutçu, A. (2005). *Türkiye’de Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma: Kuramsal Tarihsel Perspektif, Genel Değerlendirme ve Saptamalar*. A. Nohutçu & A. Balcı (Ed.), *Bilgi Çağında Türk Kamu Yönetiminin Yeniden Yapılanması I*. İstanbul: Beta.

Coşkun, B. - Ak, D. - Pank Yıldırım, Ç. (2018). *Mevzuatta Son Dönemlerde Meydana Gelen Gelişmeler Bağlamında Çevresel Açından Korunan Alan Yönetiminin Değerlendirilmesi*, Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 10 (4), 29-44.

Coşkun, B. - Pank Yıldırım, Ç. - Şen, E. (2021). “Osmanlı Belediyeciliğinin Dönüm Noktası: 1877 Tarihli Vilâyât Belediye Kanunu”, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, Cilt 30, Sayı 2, Nisan 2021, s.1-20.

Çal, H. (1997). *Osmanlı Devletinde Âsâr-ı Atîka Nizamnâmeleri*. *Vakıflar Dergisi*, 26, 391–400, , erişim tarihi: 01.01.2020, <https://core.ac.uk/download/pdf/50612490.pdf>.

Çal, H. (2009). *Osmanlı’dan Günümüze Türkiye’de Müzeler*. Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, 7 (14), 315-333.

Düstur Tertib 1, 3, 4 ve 8. Ciltler, <https://acikerisim.tbmm.gov.tr/handle/11543/67> erişim tarihi: 01.09.2021.

Genim, M. S. (2014). İmparatorluk ve Cumhuriyet Döneminde Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür Varlıkları Mevzuatı. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi*, 13(26), 111-124.

Karaduman, H. (2004). *Belgelerle İlk Türk Asar-ı Atika Nizamnamesi*. Erişim tarihi: 01.09.2021, <https://www.ttk.gov.tr/yayinlarimiz/dergi/belgeler-cilt-xxv-sayi-29-yil-2004/>.

Karakul, Ö. ve Yıldız, T. (2020). *Kültürel Mirasın Korunmasında Yerel Yönetimlerin Rolü* Türkiye, Erişim tarihi: 28.11.2021. http://uclg-mewa.org/uploads/file/6d44af25b1604d4894507cf8658500ef/Kulturel_Mirasin_Korunmasinda_Yerel_Yonetimlerin_Rolu-Turkiye.pdf.

Nesli, A. (2018). *Eski Eserlerin Korunmasının Hukuk Tarihi Yönüyle İncelenmesi*, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 20, Sayı: 1, 431-478, Erişim tarihi: 01.09.2021, <https://hukuk.deu.edu.tr/wp-content/uploads/2018/06/12-ASLIHAN-NESLI.pdf>.

Mumcu, A. (1969). *Eski Eserler Hukuku ve Türkiye*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 26, Sayı 3, 45-78, Erişim tarihi: 02.09.2021, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/324/3226.pdf>.

Önge, M. (2018). *Kültür Mirasını Tanımlamak İçin Türkiye’de Kullanılan İlk Özgün Terim: Âsâr-ı Atıka*. Avrasya Terim Dergisi, 6(1), 8 –14.

Şahin, G. (2007). *Avrupalıların Osmanlı Ülkesindeki Eski Eserlerle ilgili İzlenimleri ve Osmanlı Müzeciliği*. Ankara Üniversitesi DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi, Erişim tarihi 30.12.2019, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/18/831/10505.pdf>.

Ürün, Ş. (2016). *Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunmasına Dair Sözleşme: Doğal Miras Alanları Başvuru, Adaylık ve Değerlendirme Süreçleri*, UNESCO Türkiye Millî Komisyonu, Ankara, Erişim tarihi: 28.11.2021. https://www.unesco.org.tr/Content_Files/Content/tez/sutez.pdf.

Varuy, N. (1988). “Kentsel Sitlerin Korunması”, *Murat Sarıca Armağanı*, Aybay Yayınları, İstanbul. Erişim tarihi: 30.12.2019, <http://katalogtarama.cekulvakfi.org.tr/resimler/3/4/25858/ab00000511.pdf>,

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu.

2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu Kanuna Bazı Maddeler Eklenmesi Hakkında Kanun.

5393 sayılı Belediye Kanunu

5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu

5226 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun,

6360 sayılı On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun.

<https://teftis.ktb.gov.tr>

www.kocaeli.gov.tr

www.mevzuat.gov.tr

www.resmigazete.gov.tr

<http://www.mfa.gov.tr/uluslararasi-kuruluslarla-kulturel-iliskilerimiz.tr.mfa>,
erişim tarihi: 01.01.2020.

<http://www.unesco.org.tr>

<https://www.kamusiturki.com>

<https://ich.unesco.org>.

